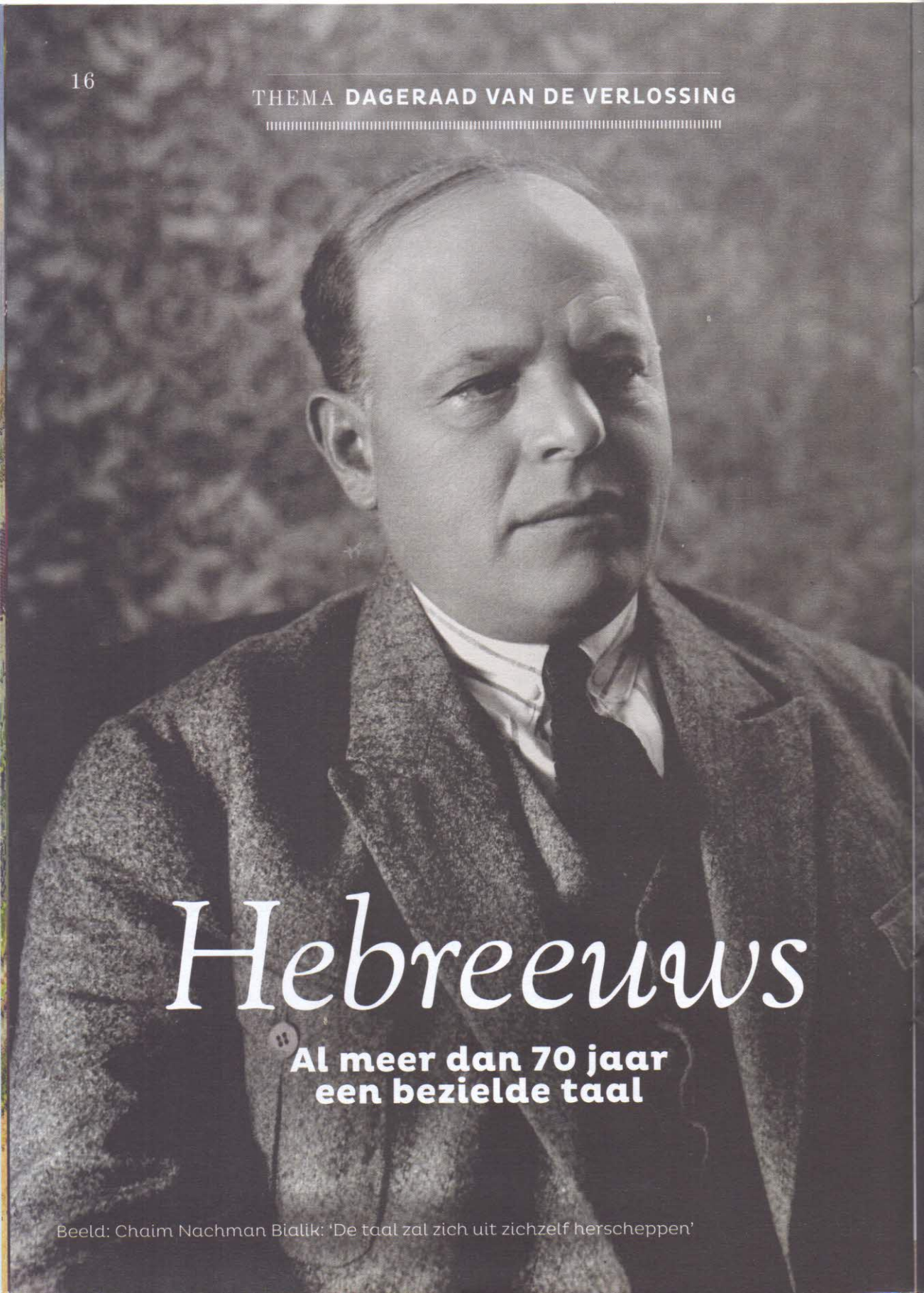




Hebreeuws

**Al meer dan 70 jaar
een bezielde taal**

Beeld: Chaim Nachman Bialik: 'De taal zal zich uit zichzelf herscheppen'

67 jaar geleden, om precies te zijn 'op dinsdag 10 juli 1951, des namiddags te 2 uur', werd door Henri Maurits Cohen aan de Universiteit van Amsterdam zijn proefschrift verdedigd, getiteld: *Schets der ontwikkeling van het Hebreeuws tot moderne omgangstaal*.¹ In dit artikel willen wij kort stilstaan bij dit wellicht weer wat in de vergetelheid geraakte maar bijzondere proefschrift, en bij de taal die het behandelt: het (moderne) Hebreeuws.

DS. G.A. TROUWBORST

Wat dit proefschrift in de eerste plaats bijzonder maakt is dat het reeds drie jaar na de stichting van de Staat Israël verscheen. Blijkbaar was er die luttele jaren veel gebeurd op het vlak van taalontwikkeling wat het verschijnen van een proefschrift rechtvaardigde. Inderdaad was er in de Joodse staat sprake van een wonderbaarlijke en krachtige ontwikkeling bij de vanouds eerbiedwaardige taal, het Hebreeuws. Weliswaar bestond deze taal al zeer lang, het was toch lange tijd hoofdzakelijk een gewijde spraak geweest: als taal van de Schrift, traditie

en gebeden. In zijn schets van de ontwikkeling binnen het Hebreeuws als gewijde taal naar omgangstaal signaleert Cohen meerdere momenten van belang. In de eerste plaats noemt hij de zgn. Haskala als het startmoment voor het modern Hebreeuws. Deze beweging uit het midden van de achttiende eeuw had tot doel om het Jodendom in Europa meer te emanciperen. In de literatuur die toen ontstond begon het Hebreeuws, zo signaleert Cohen, zich gelijktijdig te emanciperen. Het was vanaf toen niet langer enkel een religieuze spraak, maar verbreedde zich gaandeweg tevens tot een serieus te nemen literaire en culturele taal. Een latere fase, het negentien-

¹ Henri Maurits Cohen, *Schets der ontwikkeling van het Hebreeuws tot gewone omgangstaal*. Dissertatie. Amsterdam, 1951

de-eeuwse zionisme, gaf hierbij opnieuw een impuls aan de verdere ontwikkeling van het Hebreeuws. Het verlangen naar en het groeiende perspectief van de stichting van de Staat Israël versterkte dit proces alleen maar verder, waarbij mensen als Eliëzer ben Jehuda een wezenlijk aandeel hebben geleverd.²

BEZIELENDE TAAL

Cohen gaat in zijn proefschrift al deze ontwikkelingen en factoren na. Als de meest wezenlijke factor bij dit alles wijst hij op de interne kracht en bezieling die er in het Hebreeuws schuilt, en de onverbreekelijke band en wederkerigheid daarbij tussen het Joodse

voorbeeld van hoe men in de diaspora half om half met meerdere talen tegelijk heeft moeten leven, en daarbij een mengvorm creëerde. Daarbij verwijst het Jiddisch overigens al naar de interne kracht binnen het Hebreeuws, die, ook in den vreemde, zeker niet was verdwenen, maar een mengvorm met de betreffende Europese talen aanging, en hier zelfs deels vormend is opgetreden op de taal van het gastland. Uit het feit bovendien dat de Has-kala, de achttiende-eeuwse opleving van de Joodse identiteit te midden van de Europese landen, gepaard ging met een opleving van het Hebreeuws en een verdere ontwikkeling ervan, valt eveneens op te maken hoezeer de taal verbonden is met de Joodse ziel, en hoe het Jodendom verbonden is met deze bezielde taal.

BIALIK

Deze en dergelijke sporen volgend weet Cohen zich zeer verwant met Israëls grote dichter, Chaïm Nachman Bialik (1873-1934). Ook voor Bialik stond het immers vast dat de kracht van de taal en de taalontwikkeling in de taal zelf is gelegen. In tegenstelling tot Eliëzer ben Jehuda, die op meer technische wijze de Hebreeuwse taal wilde ontwikkelen (door bijv. een reeks woordenboeken te vullen middels het systematisch creëren van nieuwe woorden), wilde Bialik uitgaan van wat er reeds was en daar eerst eens een woordenboek van aanleggen. Deze woorden, deze taal zou uit zichzelf het scheppende werk verder wel doen, net zoals een bestaande plant steeds verder uitgroeit. Vanuit dit perspectief beschouwde Bialik ook zijn eigen werkzaamheid als dichter. Door te dichten en schrijven zou hij tevens taalscheppend bezig zijn. Inspiratie door het Hebreeuws zou leiden tot verdere creatie van het Hebreeuws. De wederkerigheid en onverbreekelijke band die er bestond tussen de bezielde mens en de bezielde taal stond hier garant voor. Bialik trekt hier een boeiende parallel met de profeet Jesaja, die overigens ook in de optiek van Cohen een taalkunstenaar van ongekend formaat was en in zijn tijd reeds op precies dezelfde wijze in de genoemde wederkerigheid een kunstig taalvernieuwer was.

Inspiratie door het Hebreeuws zou leiden tot verdere creatie van het Hebreeuws

volk en hun Hebreeuwse moedertaal. Daarbij was het land Israël bepaald niet onbelangrijk. Immers, dit werd meer en meer de plaats waar deze taal weer voluit gesproken kon worden. Tot dan toe had het Joodse volk altijd moeten schipperen met zijn taal. Het Jiddisch is er een

Het heilige en het gewone zijn in elkaars verlengde komen te liggen

En daarmee zijn we bij de oerbron van de krachtige interne dynamiek en groei­kracht binnen het Hebreeuws. De aloude heilige taal van Schrift en traditie vormt immers de wortel van alles wat daarna op taalgebied is geschied. De Joodse ziel is gevormd door de innige omgang met de heilige Hebreeuwse Schrift, de geschriften en gebeden. Hier is de kiem gelegd voor de onverbreekelijke band tussen mens en taal. Sindsdien is het Hebreeuws onlosmakelijk verbonden met en geïntegreerd in de Joodse ziel. De godsdienstige bezieling vormde zo de basis, waarop het taalgebouw van het Hebreeuws zich verder heeft kunnen ontwikkelen, later ook in literaire, culturele zin en zelfs als dagelijkse omgangstaal. Het heilige en het gewone zijn in elkaars verlengde komen te liggen, waarbij het heilige overigens altijd duidelijk onderscheiden is gebleven en zijn eigenstandigheid heeft bewaard, en daarbij als bron heeft gediend voor het gewone.

Het is daarbij opvallend welke grote aantrekkingskracht de Hebreeuwse geschriften op de mensheid hebben gehad. Het aantal vertalingen van de Tenach (Oude Testament) vanuit de heilige Hebreeuwse taal naar welke taal dan ook, ligt enorm hoog. Evenzeer is er op gewezen hoe opvallend veel moderne Israelische schrijvers vertaald zijn in vele andere talen.³

Bialik, die overleed in 1934, heeft de stichting van de Staat Israël niet meegemaakt. De kracht waarvan hij zich bewust was, en die Cohen in zijn proefschrift signaleert, heeft echter doorgewerkt. Voor een belangrijk deel is het aan Bialiks scheppende literaire werkzaamheid te danken dat het Hebreeuws thans een omgangstaal is die aan vitaliteit niets heeft ingeboet. De interne bezieling van de taal en zijn verworteling in de Tora, Profeten en Geschriften, zal er ongetwijfeld voor zorgen dat zijn toekomst gegarandeerd is. En misschien dat dat daarom ook in omgekeerde, wederkerige zin gezegd mag worden van een ieder die deze schone taal bezigt in Eretz Israël, het land van deze taal. Zo blijft men immers, direct of indirect, verbonden met deze oude, heilige taal en daarmee met het klankveld van de Taal van Gods Belofte.⁴

³ Kees Meiling, Hebreeuws van heilige taal tot nationale taal, p.24.

⁴ Ter wille van de beknoptheid van dit artikel hebben wij bewust de boeiende discussie aangaande verwantschap met talen als het Aramees en Arabisch buiten beschouwing gelaten, al valt daar ook nog veel over te zeggen.